

تلاش‌های نافرجام در معارضه با قرآن

نمی‌توانید!

عیسی بلاطه / اسیدعلی آقایی

عیسی بلاطه، نویسنده، مترجم و منتقد ادبی فلسطینی است. دکترای خود را در رشته ادبیات عرب در سال ۱۹۶۹ از دانشگاه لندن اخذ کرد. او سابقاً استاد ادبیات عرب دانشگاه مک‌گیل مونترال کانادا بوده و به تازگی بازنشسته شده است. فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی وی، زمینه‌های متعددی را شامل می‌شود که از آن جمله می‌توان به «تفسیر سنتی و نوین قرآن و تاریخ آن»، «سبک‌شناسی قرآن و زبان عربی»، «ادبیات معاصر عرب (قرن ۱۹ و ۲۰)» و «اندیشه معاصر عرب» اشاره کرد. در دایرة المعارف قرآن (EQ) علاوه بر مقاله حاضر، مدخل ساختار ادبی قرآن (Literary Structure of the Qurʾān) را نیز بلاطه نگاشته است. نوشتار حاضر، به طور اجمالی به تلاش‌های بی‌نتیجه‌ای که برای معارضه با قرآن صورت گرفته می‌پردازد.

تعدی قرآن شامل درخواست همانندآوری در فصاحت و بلاغت است؛ فصاحت و بلاغت نیز ناظر به الفاظ و عباراتی است که گوینده برای ادای مقصود خویش به کار می‌برد. بنابراین مفاد آیات تعدی آن است که اگر در نزول این الفاظ و قالب‌های مشتمل بر این معانی از سوی خداوند تردید دارید، در مقام معارضه و اثبات مدعای خود، الفاظ و عبارات دیگری مشابه این الفاظ و عبارات بیاورید. این‌ها صحیح‌زیدی، قرآن‌شناسی

معنا که مسیلمه قادر نبوده آیاتی نیکو یا سخنانی مستجع به سبک کاهنان بر سازد که در نتیجه با قرآن قابل مقایسه باشد.

گفته شده این مقعق (اعدام در ۱۳۹) که نوشته‌ها و ترجمه‌های وی به نثری تحسین‌برانگیز مؤید تبحر وی در زبان عربی است، کوشیده است به هم‌آوردی با قرآن بپردازد اما دست از این کار کشیده است که از دشواری این اقدام حکایت دارد. قطعاتی از بحث‌های جدلی او بر ضد اسلام و قرآن در ردیه امام زیدی قاسم بن ابراهیم (متوفای ۲۴۶) آمده و نقل‌هایی از نقیضه منسوب به او بر قرآن توسط احمد بن حسین المؤمن بالله امام زیدی (متوفای ۴۱۱) ذکر شده است.

یکی دیگر از تلاش‌های صورت گرفته در هم‌آوردی با قرآن به ناشی اکبر (متوفای ۲۹۳) از پیروان مرجئه که به معتزله گرایش داشته، نسبت داده شده است. نقل شده که وی هنگامی که مشغول نگاشتن بدلی برای قرآن بود، مردی دیگر از نقیضه‌نویسان شاعر پرآوازه در صدر اسلام ابوطیب احمد بن حسین - مشهور به متنبی (متوفای ۳۵۴) - بود او در جوانی نقیضه‌ای بر قرآن نوشت و سرکردگی گروهی از بدویان سوری را در یک شورش برعهده داشت که به زندان و توبه وی در ۳۲۲ انجامید. بعدها او از آن تجربه به عنوان ماجراجویی جوانی یاد می‌کرد. شاعر نابینا و شکاکه ابوالعلاء معری (متوفی ۴۴۹) به خطابه نقیضه‌نویسی بر قرآن در «الفصول والغایات» متهم شده است؛ در حالی که او در این اثر به ستایش خدا پرداخته و نصایحی اخلاقی

معارضه با قرآن، تألیفی ادبی است به قصد هم‌آوردی با زبان و ساختار قرآن. «معارضت القرآن» در تاریخ اسلام مشهورند اما هیچ متن کامل و قابل اعتمادی از این دست به ما نرسیده است. قطعاتی که در منابع اسلامی گزارش شده‌اند از تقلیدی بسیار سست به‌غایت مضحک و فوق‌العاده سخیف از قرآن حکایت دارد که خود مایه تمسخر و ریشخند شده است.

در زمان حیات حضرت محمد (ص)، مشهورترین نقیضه پرداز قرآن، مسیلمه بود که در نوشته‌های مسلمانان به «کذاب» معروف است. او در یمامه ادعای پیامبری کرد و در شرق، شبه جزیره عرب اقتدار یافت تا اینکه در سال یازدهم هجری در جنگ خلیفه اول ابوبکر با مردان کشته شد. بنا به گزارش طبری (متوفای ۳۱۰) و دیگر منابع اسلامی، نقیضه‌های مسیلمه قطعاتی از نثر مسجع با اندازه‌های متفاوت بودند که در آنها غالباً سوگندهایی به نشانه‌هایی شگفت در زندگی و طبیعت، یاد از خدا با نام الله و رحمان و پاره‌ای احکام دیده می‌شد. نشان ساختگی بودن در دل این گونه معارضه‌ها - هر چند تقلیدی از سبک بیان قرآن باشد - نهفته است زیرا فاقد درونمایه‌ای متعالی است. هر چند گفته شده در روایات اسلامی نمونه‌هایی «ضعیف» از توانایی مسیلمه نقل شده است تا کار او مضحک جلوه کند. این قول به این معناست که در روایات اسلامی او کذاب خوانده نشده بلکه بر این امر اهتمام شده که او را مایه تمسخر قرار دهند؛ به این

عرضه کرده است. تنها جلد نخست این کتاب موجود است که نشان دهنده سبک استادانه وی در نثر مسجع است که در فصول ترتیب یافته است و بیندھانیز به قافیه‌هایی موزون ختم شده است. آرایش مسجع در این کتاب ممتاز است؛ چه این بیندھانیز به یک حرف از حروف الفبا ختم می‌شوند که در باره هر فصل متفاوت است؛ به علاوه جملات هر بند حروف دیگر هم قافی‌مند البته این سبک مسجع مطمئن، شباهتی به سبک قرآن ندارد.

تلاش برای هم‌آوردی با قرآن تاکنون ادامه یافته است. در ۱۹۹۵ افرادی به‌طور ناشناس ۴ سوره در اینترنت عرضه کردند که پاسخی به تحدی قرآن باشد اما پس از اعتراض مسلمانان، سرویس دهنده در ایالات متحده، وب‌سایت آنان را بست. گرچه این وب‌سایت همچنان در انگلیس فعال است^(۱)

○ آیات تحدی هنگامی که تحدی قرآن خطاب به کافران مبنی بر اینکه گفتاری نظیر آن فراهم آورند (طور/۳۳-۳۴) یا ۱۰ سوره (هود/۱۳) یا حتی یک سوره (یونس/۳۸) همچون آن بر سازند، از سوی کفار اجابت نشد، قرآن تاکید کرد که حتی اگر انس و جن توان خویش را مجتمع سازند، نخواهند توانست نظیر قرآن را پدید آورند (اسراء/۸۸). به همین دلیل باره‌ای از آیات قرآن به‌طور خاص آیات تحدی نام گرفته‌اند. در این آیات از مخالفان که پیام الهی پیامبر را انکار می‌کنند، خواسته شده به‌عنوان شاهد یک سوره همانند قرآن «فأتوا بسوره مثله». (یونس/۳۸؛ نیز بقره/۲۲)، ده سوره همچون آن «بیشتر سوره مثله» (هود/۱۳) یا کلامی نظیر آن «حدیث مثله» (طور/۳۴) بیاورند و به آنان سفارش شده که گواهان خویش غیر از خدا را نیز فراخوانند «وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ» (بقره/۲۳؛ نیز یونس/۳۸؛ هود/۱۳). مفسران مسلمان آیات تحدی را در سایه نظریه اعجاز قرآن تفسیر کرده‌اند. با اینکه همواره کیفیت اعجاز قرآن محل بحث و مناقشه بوده؛ اما تقریباً یک اجماع نظر کلی در باره خصیصه معجزه‌آمیز قرآن وجود داشته است. لب

استدلال این است که با اینکه انگیزه‌های زیادی برای معارضه با قرآن وجود داشته اما این عمل هیچ‌گاه صورت نپذیرفته است. در این باره آیات تحدی فوق‌العاده اهمیت می‌یابد. عرب‌های بت پرست از یک سو به فصاحت و توانمندی‌های بلاغی معروف بودند و از سوی دیگر مردمی مغرور و ستیزه‌جو بودند. بعید است که چنین کسانی، به هم‌آوردی با قرآن مبادرت نکرده باشند؛ حال آنکه پیامبر خشم آنان را برانگیخته بود و آیات تحدی نیز به سبب آنکه گفته بود شما قادر به هم‌آوردی نیستید، آنان را به شدت تحریک کرده و آنان را به نابودی و هلاکت وعده داده بود. در اندیشه اسلامی، قرآن سخن خداست و به عبارت بهتر مشخصه آن اعجاز است و بنابراین معجزه پیامبر^(ص) و دلیل نبوت اوست ●

در زمان حیات حضرت محمد^(ص)
مشهورترین نقیضه پرداز قرآن
مسیلمه بود که در نوشته‌های
مسلمانان به «کذاب» معروف است
او در یمامه ادعای پیامبری کرد و در
شرق، شبه جزیره عرب اقتدار یافت
تا اینکه در سال یازدهم هجری در
جنگ ابوبکر با مرتدان کشته شد

□ بی‌نوشته
 ۱. از همین سخن تلاش‌ها می‌توان به کسانی با عنوان «القرآن الحق» اشاره کرد که توسط یک هیأت ناسناس با نام‌های مستعار الصفی و کمپدی در سال ۱۹۹۹ جانب و منتشر شده است

□ منبع
 ترجمه‌ای است از مدخل Parody of the «Qurʾān» (معارضه با قرآن) در «دائرة المعارف قرآن» EQ=Encyclopaedia of (the Qurʾān)